

УДК 330.357:336.221

ББК 65.23-5

Луцик А.

ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ТА ПОДАТКОВОГО ПРОГНОЗУВАННЯ

Анотація. Розглянуто зв'язок між окремими соціально-економічними показниками та податковим прогнозуванням, визначені фактори впливу на точність податкових прогнозів, здійснено аналіз впливу інфляційних процесів в Україні на бюджетне планування, запропоновано напрямки вдосконалення прогнозування та планування в контексті якіснішого використання макроекономічних показників.

Ключові слова: податковий менеджмент, планування, прогнозування, валовий внутрішній продукт, інфляція.

Annotation. Connection between separate socio-economic indexes and tax prognostication is considered. Determined factors of influence on exactness of taxes prognoses. The analysis of influencing of inflationary processes is carried out in Ukraine on the budgetary planning. Directions of perfection of prognostication and planning are offered in the context of more high-quality use of macroeconomic indexes.

Key words: tax management, planning, prognostication, inflation.

Вступ. Сьогодні для України важливо знати майбутнє багатьох економічних явищ, щоб приймати правильне рішення в теперішньому часі. За допомогою макроекономічного прогнозування можна отримати такі важливі показники: прогноз доходів та видатків; прогноз податкових надходжень; тенденції заощаджень та інвестицій; основні фактори, що впливають на економіку; грошову масу та монетарні агрегати; інфляція взагалі та темпи її зростання.

Кожен із цих показників в Україні піддається детальному дослідженню й вимагає спеціальних економіко-математичних навиків. Інформація про ці показники є необхідна при формуванні планових показників доходів бюджету.

Податкове планування та прогнозування є важливою функцією державного податкового менеджменту. Ефективність менеджменту в будь-якій сфері значною мірою залежить від об'єктивності та обґрунтованості прогнозів майбутньої діяльності.

Значну частину роботи з податкового прогнозування й планування в Україні здійснюють органи виконавчої влади. У складі Кабінету Міністрів України цим безпосередньо займається Міністерство фінансів України при розробці проектів державного бюджету на відповідний рік. Крім того, Кабінет Міністрів України розробляє прогнози економічного й соціального розвитку України¹.

Для виконання функцій прогнозування та аналізу податкових надходжень у Державній податковій адміністрації України та її структурних підрозділах створено відділи прогнозування податкових надходжень та економічного аналізу, що займаються визначенням бази оподаткування, аналізом динаміки податкових надходжень, аналізом впливу змін у податковому законодавстві на величину податкових надходжень, аналізом бюджетних втрат від податкових пільг.

Виконання бюджетів за доходами (у тому числі за податковими надходженнями) свідчать про недостатню точність існуючих податкових прогнозів. Неможливість вико-

¹ Постанова КМУ від 9 вересня 2003 р. №1427 "Про прогноз показників зведеного бюджету України за основними видами доходів, видатків та фінансування на 2005–2007 роки".

Постанова КМУ від 14 вересня 2004 р. №1202 "Про схвалення Прогнозу показників зведеного бюджету за основними видами доходів, видатків і фінансування на 2006–2008 роки та довгострокову перспективу".

нання задалегідь неправильно визначених планових показників бюджету суперечить принципам і завданням соціально-економічного розвитку України. Макроекономічна ситуація завжди вносить корективи в податковий менеджмент, особливо коли податкове законодавство зазнавало протягом року неодноразових змін щодо формування податкових надходжень чи збільшення потреби у державних видатках. Головною причиною недосконалого прогнозування бюджету та податкових надходжень у попередні роки було визначення нереального прогнозу таких показників соціально-економічного розвитку:

- темпи реального зростання ВВП;
- індекс споживчих цін;
- індекс цін виробників;
- експорт і імпорт товарів [1, с.55].

Планові значення цих показників змінювались в останні роки неодноразово протягом усього періоду складання та затвердження бюджетів України.

Залежність соціально-економічних показників та передбачуваних податкових надходжень відображена у дослідженнях Ц.Г.Огоня, А.І.Крисоватого, А.Я.Кізіми, Ф.О.Ярошенка з позиції існування диспропорцій у їх розвитку. Поряд із цим практично не приділена увага питанню підвищення точності податкових прогнозів за рахунок об'єктивнішого визначення макропоказників.

Постановка завдання. Метою роботи є: обґрунтувати взаємозв'язок між окремими соціально-економічними показниками та податковим прогнозуванням та визначити напрями вдосконалення прогнозування та планування.

Результати. Аналіз даних підтвердив, що при закономірній залежності доходів бюджету від ВВП і природному взаємозв'язку ВВП із формуванням та надходженням податків останніми роками спостерігаються різні тенденції у виконанні макроекономічних показників та доходів державного і місцевих бюджетів. Практично не забезпечується пряма відповідність темпів приросту ВВП і доходів бюджету, оскільки в умовах трансформаційного періоду й затяжної економічної кризи діє ряд факторів впливу на розвиток суспільно-економічних процесів.

Взаємозв'язок і залежність бюджету й макроекономічних показників на стадії планування податкових надходжень і на стадії виконання бюджету мають різний фінансово-економічний зміст: недосконалість і помилки під час бюджетного й макроекономічного планування призводять до того, що в законах досить часто закладаються завищені обсяги дохідної, а отже, і видаткової частин бюджету. Таке завищення зумовлене надмірно нереальними передбаченнями щодо динаміки макроекономічних показників особливо в 90-х роках. Так, наприклад, у 1996 р. показники соціально-економічного розвитку передбачали зниження обсягів ВВП на 1,8 відсотка, та зростання промислового виробництва на 0,5 відсотка. Фактично ж відбулося зниження ВВП на 10 відсотків, обсягу виробництва промислової продукції – на 5 відсотків, а сільськогосподарської продукції – на 9 відсотків. При планових передбаченнях приросту реального ВВП у 1997–1999 рр. фактично його падіння склало відповідно на 3,0, 1,9 та 0,2 відсотка до попереднього року. У 2002 р. при плані приросту реального ВВП на 6,0 відсотка його рівень склав 4,8 відсотка, або на 1,2 відсоткового пункту менше, що негативно вплинуло на формування показників бюджету і, зокрема, доходів бюджету [2, с.25].

На практиці важливе значення має погодження динаміки інфляційних очікувань, закладених у проектах державного бюджету, із прогнозами НБУ щодо можливого рівня інфляції на плановий рік та середньострокову перспективу. Проблема взаємозв'язку "інфляція–ВВП–податкові надходження", їхня економічна динаміка є дуже складною й неоднозначною в трактуванні та практичному розвитку. Надмірно низький рівень інфляції, закладений у проекті державного бюджету, з одного боку, обмежує плановий

розмір таких надходжень, а з іншого – полегшує виконання бюджету, зокрема щодо здійснення видатків, оскільки зібрані податки будуть більшими від запланованих. Якщо ж у проекті державного бюджету з метою збільшення його дохідної частини закладено надмірно високий рівень інфляції, то він, збільшуючи обсяги видаткової частини, навпаки унеможлиблює виконання бюджету через вплив інфляції на формування доходів бюджету й зумовлює невиконання податкових надходжень, наслідком чого стає бюджетний дефіцит.

Рівень інфляції в Україні за дев'ять місяців 2005 року становив 7,1 відсотка, а за прогнозними даними НБУ на весь 2005 рік цей показник мав становити 8,5–9,5 відсотка [3].

Основними ризиками, реалізація яких може прискорити темпи інфляції, є тенденція подальшого подорожчання пального та підвищення вартості житлово-комунальних послуг. На динаміку споживчих цін у 2005 році визначальний вплив мало подальше збільшення видатків бюджету соціального спрямування, зростання доходів населення, мінімальної заробітної плати та пенсій за наявності досить високого рівня інфляційних очікувань населення. Рівень інфляції на 2006 рік за прогнозом НБУ передбачається на рівні 8,7 відсотка (грудень до грудня) і 11,4 відсотка за рік [3]. Прогноз експертів Міжнародного валютного фонду, наприклад, є менш оптимістичний і рівень такої інфляції складе 12,1 відсотка (грудень до грудня) [4]. На рівні 11,5 відсотка прогнозують інфляцію експерти Міжнародного центру перспективних досліджень [5]. Тобто в разі недооцінки рівня інфляції ми якраз і спостерігатимемо неточне податкове прогнозування, хоча така помилка дозволить профінансувати цілком заплановані видатки.

При плануванні й прогнозуванні податкових надходжень слід комплексно враховувати фактор інфляції. Тобто в разі присутності значних розбіжностей (більше 0,5–1 відсотка) стосовно оцінки можливої інфляції різними інституціями варто координувати роботу в цій сфері та враховувати при плануванні реальні показники інфляції, якими б високими вони не були. Це дозволить точніше спланувати та спрогнозувати розміри надходжень податкових платежів.

Слід зазначити, що інфляційне зростання ВВП і надходжень від податків до бюджетів несуть у собі негативні наслідки. Так, наприклад, можливе загрозливе зростання таких пов'язаних показників: доходи – ціна – інфляція. Необґрунтований високий рівень інфляції не сприяє прямому збільшенню реального зростання ВВП та приросту податкових надходжень. Цей фактор необхідно досить ретельно оцінювати на стадії податкового прогнозування. Підтримання темпу економічного зростання в Україні на рівні до 8 відсотків на рік є реальним завданням. Проте бажаними є не просто належні темпи зростання ВВП. Значно краще мати темп зростання ВВП, навіть дещо нижчий від зазначеного, але з одночасно проведеною реструктуризацією та побудовою ефективної структури виробництва й забезпечення розвитку інновацій на перспективу, ніж вищі темпи, але зі збереженням екстенсивних форм формування ВВП та мобілізації податків до бюджету в умовах функціонування структурних деформацій економіки.

На рис.1 відображено рівень виконання планових показників податкових надходжень.

Як бачимо з рисунка, прогнозні показники податкових доходів зведеного бюджету перевиконано у 2000, 2003 і 2004 роках. Що ж до державного бюджету, то невиконання планових показників спостерігалось за період із 1999 до 2002, а виконання – у 2003–2004 роках. Можна вважати, що перевиконання показників податкових надходжень до зведеного бюджету в згадуваних 2000, 2003, 2004 рр. відбувалось за рахунок кращої мобілізації коштів до місцевих бюджетів (у першу чергу податку з доходів фізичних осіб).

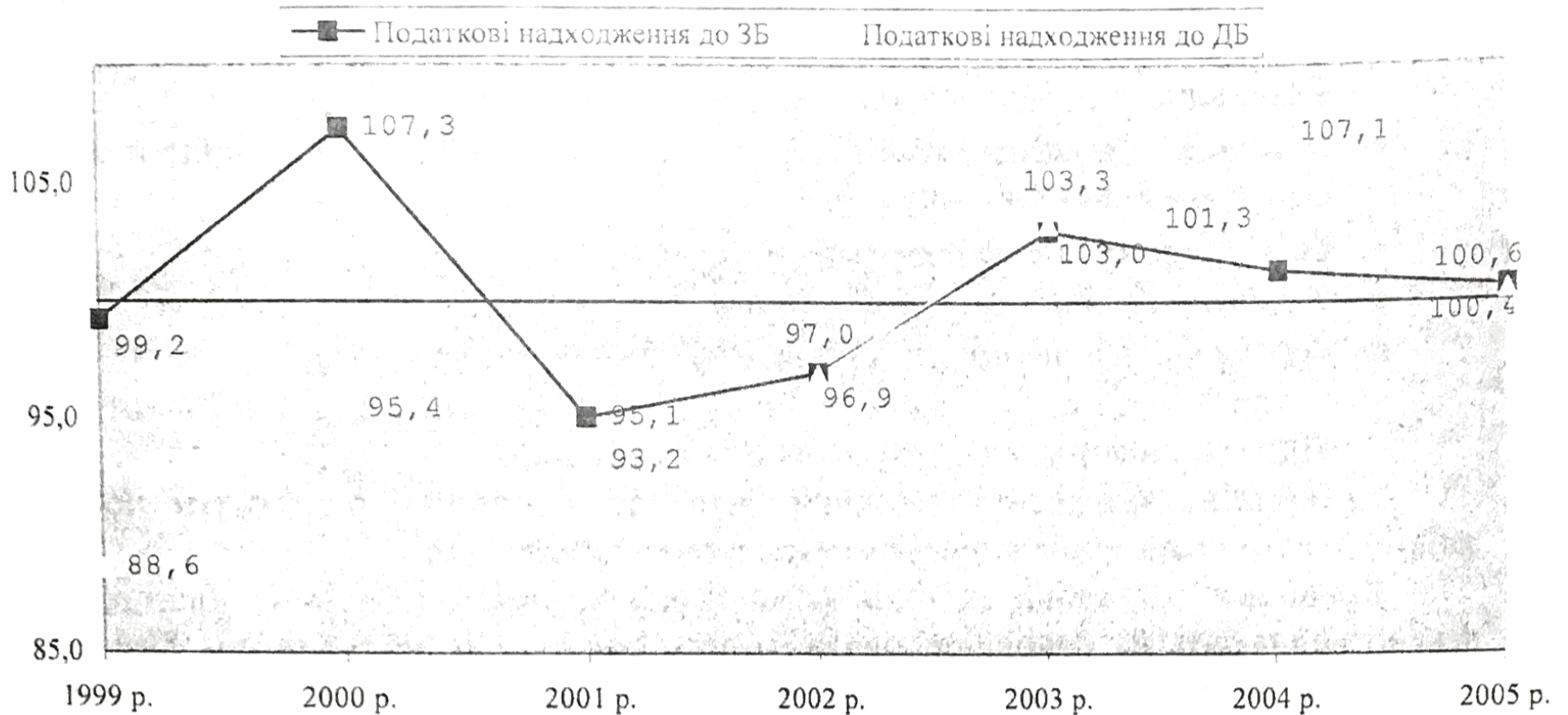

Рис.1. Рівень виконання планових показників податкових надходжень до державного та зведеного бюджетів (%)²

Невідповідність між показниками фактичної наповненості бюджету держави й прогнозними розрахунками податкових надходжень здебільшого є результатом:

- прорахунків у прогнозуванні податкових надходжень, що є наслідком невикористання різних методик прогнозування, а також недосконалої інформаційної бази (її повноти та достовірності);
- недостатньої достовірності прогнозів щодо основних макроекономічних показників (ВВП, інфляції, темпів зростання експорту та імпорту, офіційного курсу гривні щодо долара та євро);
- прорахунків у фіскальній політиці уряду (списання та реструктуризація податкової заборгованості, проведення взаємозаліків);
- постійного внесення змін до законодавства після затвердження Законів України "Про Державний бюджет України" на відповідний рік;
- порушення податкового законодавства (зростання податкової недоїмки та боргу, ухилення від сплати податків та пред'явлення незаконних вимог на відшкодування ПДВ);
- відсутності ефективної програми заходів щодо вирішення проблем податкового боргу.

З метою підвищення точності прогнозів та збільшення податкових надходжень, на нашу думку, слід:

- створити єдину та діючу інформаційну базу Міністерства фінансів, Державного казначейства України, Державної податкової адміністрації, Державної митної служби України й Державного комітету статистики України;
- інтегрувати макроекономічне, монетарне й податкове прогнозування, забезпечити внутрішню узгодженість цих прогнозів;
- створити робочу групу зі складу органів, причетних до формування інформаційної бази, а також науково-дослідних інститутів.

² Складено на основі даних Держкомстату України, Кабінету Міністрів України, Держказначейства України.

При прогнозуванні податкових надходжень на 2007–2008 роки слід також враховувати такі чинники, що можуть суттєво вплинути на підтвердження цих прогнозів:

- коливання ступеня довіри населення до теперішньої влади;
- можлива некомпетентність та неспроможність влади розробити та втілити необхідні податкові реформи;
- сповільнення темпів розвитку економіки;
- коливання зовнішньої кон'юнктури;
- світові коливання цін на “стратегічні” товари (нафта, газ);
- неспроможність інтеграції до європейської організаційної спільноти й відповідне зменшення експорту вітчизняних товарів.

Урахування зазначених чинників дозволить точніше формувати прогнози та забезпечувати повноцінне виконання запланованих видатків.

Висновки. Динаміка та стан формування макроекономічних показників комплексно впливають на виконання запланованих податкових надходжень. Поряд із цим, зміна розміру цих надходжень виступає практичним проявом застосування функціонального елемента державного податкового менеджменту – податкового регулювання.

Основний недолік податкового планування та прогнозування – відсутність у держави належного плану й прогнозу економічного розвитку, а також і доктрини соціально-економічного розвитку. Відсутність державної концепції податкового планування й прогнозування, їх чіткого розмежування ускладнює не лише наукове обґрунтування процесів такого податкового планування й прогнозування, а і їх практичну реалізацію. Це також призводить до потреби частого втручання (регулювання) в економіку, що не завжди є позитивним. Крім цього, наявність достовірних прогнозів забезпечить прийняття єдиних і правильних рішень стосовно податкового регулювання, зменшить потребу такого регулювання.

1. Крисоватий А.І., Кізима А.Я. Податковий менеджмент: Навчальний посібник. – Тернопіль: Карт-бланш, 2004. – 304 с.
2. Огонь Ц.Г. Бюджет в умовах макроекономічного розвитку України // Фінанси і кредит. – 2004. – №5(35). – С.25–31.
3. Офіційне повідомлення Національного банку України. – 2005. [Цит. 2005, 21 жовтня] // <http://www.bank.gov.ua>.
4. Фінансовий аналіз. – 2005. [Цит. 2005, 21 жовтня] // <http://finance.ua>.
5. Офіційне повідомлення Міжнародного центру перспективних досліджень. – 2005. [Цит. 2005, 21 жовтня] // <http://www.icps.kiev.ua>.

УДК 339.727.22

ББК 65.9 (4 Укр)

Лакіш С.М.

СТРАТЕГІЧНІ ІНТЕРЕСИ ДЕРЖАВИ ТА ЗАЛУЧЕННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

Анотація. Розглядається політика держави, спрямована на залучення прямих іноземних інвестицій та їх роль у соціально-економічному розвитку національної економіки в умовах глобалізаційних процесів.

Ключові слова: прями іноземні інвестиції, інвестиційна політика, державна інвестиційна політика, інструменти державного регулювання, інвестиційні стимули.

Annotation. In the article the policy of the state is examined directed on bringing in of lines of foreign investments and their role in socio-economic development of national economy in the conditions globalization of processes.